



С. М. Ткачів

Інститут агроекології і природокористування, НААН України, м. Київ, Україна

ОЦІНЮВАННЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Досліджено роль податкового навантаження у системі фіскального регулювання лісового господарства. Розглянуто особливості визначення показника податкового навантаження. Здійснено оцінку податкового навантаження на землі лісогосподарського призначення обласних управлінь лісового та мисливського господарств Держлісагенства України. Оцінено його вплив на діяльність підприємств лісової галузі. Проаналізовано динаміку показників податкового навантаження у лісовому господарстві та охарактеризовано фактори, що впливають на його величину. Виявлено необхідність дослідження факторів впливу на нерівномірність розподілу показника податкового навантаження підприємств лісового господарства та обсягів податкових надходжень відповідно. Тому встановлено, що в багатолісних районах потрібно забезпечити тісний взаємозв'язок між реальними обсягами освоєння лісоресурсного потенціалу та їх оподаткуванням. Надано пропозиції щодо спрямування спеціальних податків у лісовому господарстві України на стимулювання раціонального відтворення та використання компонентів лісових екосистем. Запропоновано подальші дослідження розвивати у напрямку удосконалення інструментів фіскального регулювання, вибору податкових чи неподаткових методів регулювання та способів розподілу платежів за рівнями бюджетної системи держави.

Ключові слова: плата за використання лісових ресурсів; показник фіскального регулювання; лісове господарство; реформування; оподаткування.

Вступ. Лісове господарство має особливе значення для економічної ефективності, екологічної стійкості та соціальної справедливості сфер людського суспільства. У лісових районах запорукою соціального добробуту є успішне функціонування лісових підприємств, оскільки вони є чи не єдиними бюджетоформувальними структурами та певною мірою забезпечують роботою і створюють умови для уникнення внутрішньої та зовнішньої міграції працездатного населення (Diachyshyn, 2015). Про особливе значення лісів для отримання соціально-економічних вигод для місцевого населення наголошує і міжнародна організація – Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (FAO) (Sostoianie lesov mira. Priumnozhenie sotcialno, 2014). За розрахунками науковців, оптимальним показником лісистості для України є 20 %, однак за даними Держлісагентства, фактичний показник нашої країни становить 15,9 %. Для досягнення оптимального значення потрібно збільшити площу лісів. Тому зі загостренням економічної ситуації та посиленням екологічних проблем, перед лісовим господарством постає важливе завдання щодо підтримки досягнутих обсягів виробництва і подальше їх нарощування за умов ефективного використання компонентів лісових екосистем. Така ситуація визначає найістотніший аспект проблеми, а саме, на які кошти буде проводитись лісорозведення, скільки потрібно капіталовкладень для створення відповідної матеріальної бази лісогосподарських підприємств і які фі-

нансові витрати будуть потрібні в майбутньому для догляду за насадженнями, особливо в Південно-Східних регіонах. Оподаткування, як один з дієвих інструментів фіскального регулювання, у цій сфері повинно мати на меті, передусім, стимулювання відновлення лісів і фінансування лісоохоронних та лісозахисних заходів.

Матеріали та методи дослідження. Проблеми екологічного оподаткування та питання вдосконалення методів фіскального регулювання діяльності суб'єктів господарювання лісогосподарського комплексу досліджено у працях І. Я. Антоненка, А. М. Бобка, О. В. Врублевської, О. А. Голуба, В. А. Голяна, А. М. Дейнеки, Я. В. Ковалю, А. І. Крисоватого, І. М. Лицура, Л. Г. Мельника, Є. В. Мішеніна, А. М. Польовського, В. Піхоцького, О. В. Сакаль, І. П. Соловія, І. М. Синякевича, Ю. Ю. Туниці, О. І. Фурдичка, І. Р. Юхновського та ін. Особливості розрахунку податкового навантаження та визначення його міри впливу на результати діяльності суб'єктів підприємницької діяльності лісового господарства висвітлено у працях таких науковців, як І. М. Синякевич, В. П. Мороз, О. І. Олійник та ін.

Як зазначає В. А. Голян у своїй статті, основним інструментом фіскального регулювання природокористування є рентна плата за спеціальне використання природних ресурсів. Цей інструмент спрямований на забезпечення перерозподілу ренти в інтересах власника природних ресурсів, як правило, українського народу, у

Інформація про авторів:

Ткачів Софія Миколаївна, аспірант. Email: sofia.tkachiv@gmail.com

Цитування за ДСТУ: Ткачів С. М. Оцінювання податкового навантаження на економічну діяльність підприємств лісового господарства України. Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна. 2017. Вип. 27(7). С. 133–137.

Citation APA: Tkachiv, S. M. (2017). Evaluation of the Tax Burden on Economic Activity of Forestry Enterprises in Ukraine. *Scientific Bulletin of UNFU*, 27(7), 133–137. <https://doi.org/10.15421/40270725>

зв'язку з господарським освоєнням природно-ресурсного потенціалу (Holian, 2015). Проте сучасна система рентних платежів в Україні не стимулює раціональне використання природних ресурсів, не забезпечує відображення реальних втрат суспільства і не створює достатньої фінансової бази місцевих бюджетів (Shoroniak & Baranovska, 2017).

За рахунок податкових надходжень відбувається наповнення бюджету, а ефективний їх розподіл впливає на розвиток лісового господарства. Тобто фінансування лісового господарства залежить від функціонування фіскального механізму. Для визначення тенденцій використання бюджетних коштів доцільним є вивчення які саме інструменти фіскального механізму забезпечують збалансований розвиток лісової галузі. А це визначає основну мету дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення. Важливим фіскальним показником є податкове навантаження, що характеризує сукупний вплив податків на економіку країни загалом чи на окремих суб'єктів господарювання, тобто фактично є показником ефективності податкової політики, який впливає на наповнення державних доходів, рівень податкових надходжень у структурі ВВП і, відповідно, частку ВВП на душу населення (Levchenko, 2011).

Визначення рівня податкового навантаження має різні аспекти застосування: 1) оподаткування суб'єктів господарювання є інструментом регулювання економіки, а податки своєю чергою формують джерело надходження коштів до державного бюджету для нормально функціонування; 2) надмірне податкове навантаження заважає нормально функціонувати підприємствам, стримує їхню ділову активність, призводить до збитковості або тінізації діяльності; 3) низький рівень податкового навантаження – призводить до недостатнього обсягу надходжень платежів до бюджетів та, відповідно, неспроможність держави належним чином виконувати свої функції.

Надмірне податкове навантаження негативно впливає на роботу підприємства будь-якої галузі економіки, якщо доводиться віддавати більшу половину доходів у вигляді податків. А з іншого боку, мала частка доходів галузі у вигляді податків не покращує макроекономічний добробут країни. Удосконалення системи оподаткування, шляхом зменшення податкового навантажен-

ня, сприятиме зростанню доходів галузі, збільшить платоспроможність та дасть змогу спрямувати кошти від рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, інших податкових платежів від реалізації деревини та іншої продукції лісу, переважно на фінансування відтворення та захист лісових екосистем, виконання інших заходів природоохоронного характеру, передбачених Лісовим кодексом України (Lisovyi kodeks Ukrainy, 1994).

В деяких наукових працях, зокрема В. Мороз (Moroz, 2012) та І. Олійник (Oliinuk, 2015), відображено методику та особливості податкового навантаження у лісовому господарстві. Сума сплаченого податку у лісовій галузі не характеризує податкового навантаження, адже не відображає розміру доходів, щодо яких вилучено ці кошти, і тому важко оцінити, мало це чи багато. Визначення величини податкового навантаження на певні групи податків у лісовому господарстві дає змогу показати приховані резерви, які на сьогодні спрямовуються у Державний бюджет України, і можуть бути використані на інші потреби, наприклад на збільшення та відтворення ресурсного та екологічного потенціалу лісових екосистем.

Враховуючи загальноприйняті теоретичні підходи до аналізу податкового навантаження на економічну діяльність підприємств, а також еколого-економічну специфіку діяльності підприємств лісового господарства, для дослідження використано показник оцінки рівня податкового навантаження на економічну діяльність підприємств лісового господарства, який досліджували у своїй роботі І.М. Синякевич та В.П. Мороз. Коефіцієнт податкового навантаження на 1 га покритої лісом площі розраховують таким чином (Moroz, 2012):

$$\text{Коеф.ПНІГА} = \frac{\text{П}}{\text{S ЛП}}, \quad (1)$$

де: Коеф.ПНІГА – коефіцієнт податкового навантаження на 1 га покритої лісом площі; П – загальна сума податків; S ЛП – загальна кількість лісових площ.

Для аналізу територіальної асиметрії показника податкового навантаження обрано підприємства обласних управлінь лісового та мисливського господарства Держлісагенства України (рис. 1). Вони характеризуються високим нерівномірним рівнем лісистості території, різними величинами площі земель лісгосподарського призначення, мають відмінності у рельєфному розташуванні.

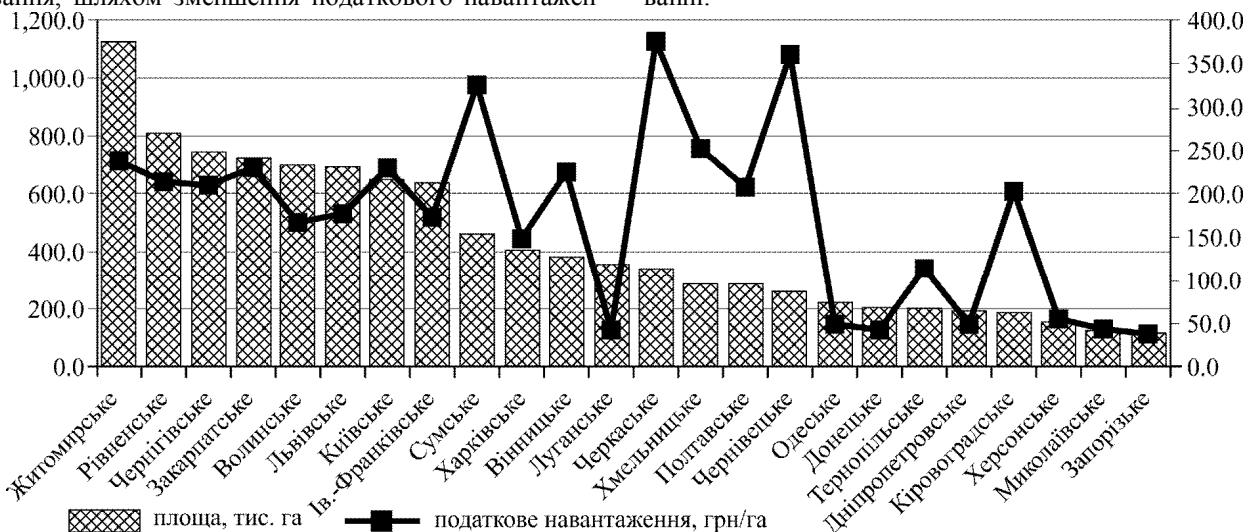


Рис. 1. Динаміка податкового навантаження підприємств ОУЛМГ Держлісагенства України на землі лісгосподарського призначення, 2015 р.

Як бачимо, немає прямої залежності між рівнем податкового навантаження та величиною площі ОУЛМГ Держлісагенства України у розрізі адміністративних одиниць. Майже однакові за розміром площі земель лісогосподарського призначення обласні управління лісового та мисливського господарства, які входять до різних рельєфних зон, мають різні показники податкового навантаження (Луганське та Черкаське, Харківське та Сумське, Кіровоградське та Херсонське). Кіровоградське та Київське мають практично однаковий рівень податкового навантаження, грн/га, хоча величина площі Київського ОУЛМГ у 3,5 раза більша.

На сьогодні основну частину сплачених податків підприємствами лісового господарства становлять такі платежі: єдиний соціальний внесок (34,8 %); рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (розподіляється між державним бюджетом та місцевими бюджетами) (23,4 %); податок з доходів фізичних осіб

(13,5 %); податок на прибуток (5,3 %); податок на додану вартість (16,8 %) та інші (6,2 %). Значну частину податкового навантаження становлять традиційні податки (на оплату праці в т.ч.), які підприємства сплачують за штатних робітників. Така ситуація стимулює підприємства до скорочення штатного персоналу. Для підприємств лісового господарства не менш вагомим з основних регуляторів є рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів. Спеціальні податки в лісовому господарстві України повинні стимулювати раціональне відтворення та використання лісових ресурсів і водночас стримувати розвиток деструктивних процесів для забезпечення екологічно збалансованого використання всіх корисних властивостей лісів. Власне тому, проаналізовано податкове навантаження рентною платою за спеціальне використання лісових ресурсів на 1 га лісових площ (рис. 2).

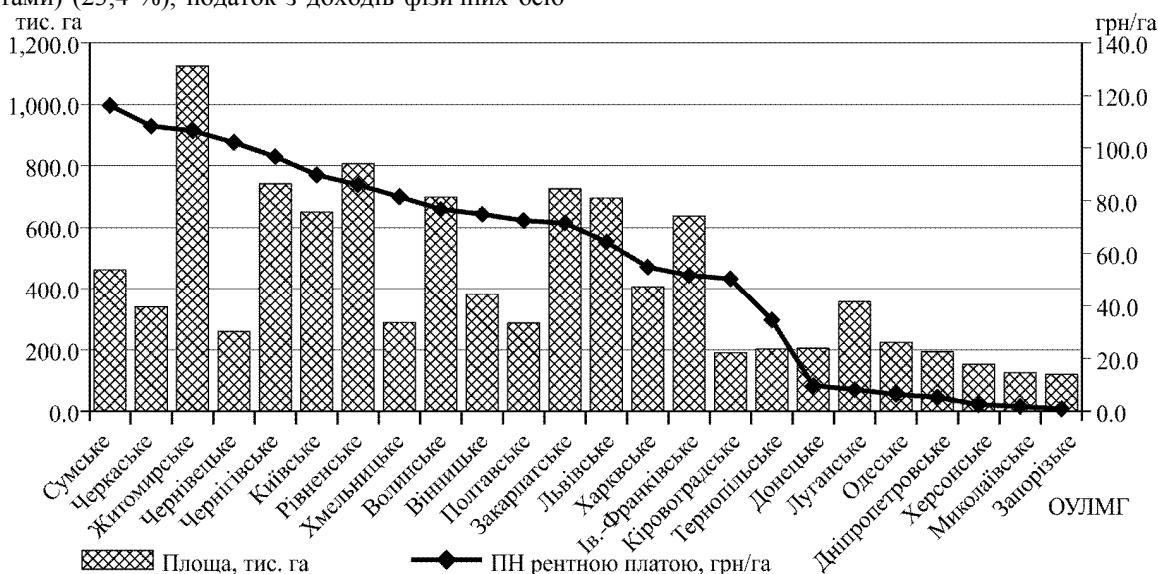


Рис. 2. Податкове навантаження рентною платою за спеціальне використання лісових ресурсів підприємств ОУЛМГ Держлісагенства України на землі лісогосподарського призначення, 2015 р.

За нерівномірної лісистості території існує різна забезпеченість лісовими ресурсами. Так, показник податкового навантаження на 1 га можливих для експлуатації земель Вінницького ОУЛМГ у 9,2 раза вищий, ніж Луганського, Кіровоградського ОУЛМГ – у 5,2 раза вищий, ніж Донецького, а Чернігівського ОУЛМГ – в 1,9 раза вищий, ніж Івано-Франківського, за однакових розмірів площ. Причинами цього є певна неоднорідність природних та економічних умов у межах адміністративних областей.

Наведений аналіз свідчить про те, що різна ефективність управління окремими підприємствами та обласними управліннями, а також регіональні особливості повинні бути враховані при удосконаленні інструментів фіскального регулювання. Також очевидною є нагальна потреба розвитку лісової політики на регіональному рівні. Отримані дані дають нам змогу зробити висновки про те, що при оподаткуванні підприємств лісового господарства потрібно враховувати такі чинники, як рельєфні та кліматичні зони, і відповідно податкове навантаження на підприємства з гіршими рельєфними та кліматичними умовами лісокористування повинне бути меншим. Рентна плата розподіляється між державним та місцевим бюджетами. Однак між рівнем лісистості

та рівнем надходжень лісоресурсних платежів до державного бюджету існує пряма залежність, а між рівнем лісистості та надходженнями у місцеві бюджети такої залежності немає.

Згідно з Податковим кодексом України платниками рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів є лісокористувачі – юридичні та фізичні особи, яким надано в постійне або тимчасове користування землі лісогосподарського призначення. Цей платіж сплачують за деревину, заготовлену в порядку рубок головного користування; деревину, заготовлену під час проведення заходів щодо поліпшення якісного складу лісів, їх оздоровлення, посилення захисних властивостей (у деревостанах віком понад 40 років), розчищення лісових ділянок, укритих лісовою рослинністю, у зв'язку з будівництвом гідровузлів, трубопроводів, шляхів тощо.

Об'єктами нарахування плати за спеціальне використання лісових ресурсів є також заготівля другорядних лісових матеріалів, побічні лісові користування, а також використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних та освітньо-виховних цілей і виконання науково-дослідних робіт. Ставки збору за заготівлю дере-

вини основних лісових порід диференціюються в розрізі двох поясів, п'яти розрядів і великої, середньої та дрібної ділової (без кори) деревини, а також дров'яної деревини (з корою) (Podatkovyj kodeks Ukrainy, 2010). З цього випливає, що величина податкового навантаження та обсяги сплачених податків, головню, залежать від породного складу насаджень, вікової структури, об'єму рубок користування, собівартості деревини та її відпускної ціни на ринку. Тому потрібно досліджувати, який фактор має найвагоміший вплив на нерівномірність розподілу показника податкового навантаження підприємств лісового господарства.

Висновки. На нашу думку, реформування податкової системи в лісовому господарстві має забезпечувати стимулювання відтворення та використання лісових ресурсів на засадах збалансованого розвитку. Досягти зростання доходів лісгосподарських підприємств, збільшити їх платоспроможність та самокупність, забезпечити розвиток виробництва можна завдяки зниженню податкового тиску на підприємства лісового господарства. Окрім цього, такі способи мають покращити інвестиційний клімат, поживити ділову активність суб'єктів господарювання, сприяти збільшенню робочих місць, додати додану вартість унаслідок удосконалення технологічного оброблення деревини, що, своєю чергою, призведе до зростання обсягів податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Незважаючи на те, що останніми роками значно розширилася база стягнення рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, потенціал вилучення рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів використовується недостатньо. Проблеми системи оподаткування лісового господарства в Україні пов'язані з тим, що цей фіскальний платіж не відшкодовує витрат на лісовирощування (це не сприяє відтворенню лісових ресурсів та переведенню лісгосподарського виробництва на самокупність). Варто враховувати вплив податкового навантаження не лише на обсяги виробництва продукції, але і на стан лісових екосистем та обсягів несанкціонованих рубок, та інших чинників, які деструктивно впливають на лісове господарство. Отже, є необхідність у багатолісних районах забезпечити тіс-

ний взаємозв'язок між реальними обсягами освоєння лісоресурсного потенціалу та їх оподаткуванням.

Перелік використаних джерел

- Diachyshyn, O. V. (2015). Reformuvannia lisovoho hospodarstva Ukrainy: naslidky ta problemy [Reformation of Forestry of Ukraine: Consequences and Problems]. *Scientific Bulletin of UNFU*, 25(7), 48–53. Retrieved from: <http://nv.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/859>
- Holian, V. A. (2015). Transformatsiia systemy finansovykh vidnosyn u lisovomu sektori na zasadakh biudzhethnoi ekonomii ta samookupnosti [Transformation of the financial relations system in the basis of budgetary savings and self-repayment]. *Finansy Ukrainy [The journal "Finance of Ukraine"]*, 12, 81–93. [in Ukraine].
- Levchenko, N. M. (2011). Systematyzatsiia metodyk otsinky podatkovoho navantazhennia na subiektiv hospodariuvannia [Systematization of methods for estimating the tax burden on economic entities]. *Stalyi rozvytok ekonomiky [Sustainable development of economy]*, 6, 270–275. [in Ukraine].
- Lisovy kodeks Ukrainy (1994). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1994, № 17, st. 99. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
- Moroz, V. P. (2012). Ekolohizatsiia podatkovoi systemy v lisovomu hospodarstvi Ukrainy [Ecologization of the tax system in the forestry of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Lviv. [in Ukraine].
- Oliinyk, O. I. (2015). Podatkove navantazhennia: problemy otsiniuvannia u lisovomu hospodarstvi [The Tax Burden: The Problem of Evaluating in the Forestry]. *Scientific Bulletin of UNFU*, 25(4), 286–292. Retrieved from: <http://nv.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/1282>
- Podatkovyj kodeks Ukrainy (2010). Verkhovna Rada Ukrainy; Kodeks Ukrainy, Zakon, Kodeks vid 02.12.2010 № 2755-VI. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page3>.
- Shoponiak, Kh. M. & Baranovska, S. P. (2017). *Rol rentnoi platy za spetsialne vykorystannia lisovykh resursiv v suchasnykh ekonomichnykh umovakh* [Role of rent for special use of forest resources in modern economic conditions]. Retrieved from: <http://uzhnu-koia.16mb.com/wp-content/uploads/2017/02.pdf>
- Sostoianie lesov mira. (2014). Priumnozhenie sotcialno – ekonomicheskikh vygod, obespechivaemykh lesami [State of the World's Forests. Multiplying the Socio-Economic Benefits Provided by Forests]. *Inform.- analit. mater.* Retrieved from: <http://www.fao.org/3/a-i3710r.pdf>. [in Rome].

С. Н. Ткачив

Институт агроэкологии и природопользования НААН, г. Киев, Украина

ОЦЕНКА НАЛОГОВОЙ НАГРУЗКИ НА ЭКОНОМИЧЕСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЕСНОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ

Исследована роль налоговой нагрузки в системе фискального регулирования лесного хозяйства. Рассмотрены особенности определения показателя налоговой нагрузки. Осуществлена оценка налоговой нагрузки на земли лесного фонда областных управлений лесного и охотничьего хозяйств Гослесагентства Украины. Оценено его влияние на деятельность предприятий лесной отрасли. Проанализирована динамика показателей налоговой нагрузки в лесном хозяйстве и охарактеризованы факторы, влияющие на его величину. Выявлена необходимость исследования факторов влияния на неравномерность распределения показателя налоговой нагрузки предприятий лесного хозяйства и объемов налоговых поступлений соответственно. Поэтому установлено, что в многолесных районах необходимо обеспечить тесную взаимосвязь между реальными объемами освоения лесоресурсного потенциала и их налогообложением. Даны предложения по направлению специальных налогов в лесном хозяйстве Украины на стимулирование рационального воспроизводства и использования компонентов лесных экосистем. Предложено дальнейшие исследования развивать в направлении усовершенствования инструментов фискального регулирования, выбора налоговых или неналоговых методов регулирования и способов распределения платежей по уровням бюджетной системы государства.

Ключевые слова: плата за использование лесных ресурсов, показатель фискального регулирования, лесное хозяйство, реформирование, налогообложение.

**EVALUATION OF THE TAX BURDEN ON ECONOMIC ACTIVITY
OF FORESTRY ENTERPRISES IN UKRAINE**

The tax burden plays an important role in the system of forestry fiscal regulation. Determining the tax burden in the forestry sector has its own peculiarities. We assessed the tax burden on the land for forestry purposes of regional forestry and hunting departments of the State Forest Resources Agency of Ukraine. This indicator affects the activities of forest enterprises. The analysis of the dynamics of tax burden indicators in the forestry industry has been made and characterized by factors influencing its magnitude. There is a need to study the uneven distribution of the tax burden of forest enterprises and tax revenues, respectively. Therefore, it has been defined that in multidisciplinary areas it is necessary to ensure a close relationship between real volumes of development of forest resource potential and their taxation. We have provided suggestions for targeting special taxes in the forestry sector of Ukraine to stimulate rational reproduction and use of forest ecosystems components. In further researches it is worthwhile investigating the means to improve fiscal adjustment instruments, the choice of tax or non-tax methods of regulation, and the choice of methods for distributing payments according to the levels of the state budget system. The size of the tax burden and the amount of taxes paid mainly depend on the composition of the stands, age structure, the volume of felling use, the cost of wood and its selling price on the market. Therefore, it is necessary to investigate which factor has the most significant impact on the uneven distribution of the tax burden of forest enterprises. Special taxes in the forestry sector of Ukraine should stimulate rational reproduction and use of forest resources while at the same time curbing the development of destructive processes in order to ensure sustainable ecologically balanced forest use.

Keywords: payment for the use of forest resources; fiscal adjustment indicator; forestry; reformation; taxation.